

Դաւիթը ողբում է իր որդի Աբեսողոմին

Արեստողոմ

բէից կամ իօրացելացիների
 թափաւորի՝ սաղմոնների եր-
 փող Դաւթի որդի Արեստ-
 ղոմն ապաստամբեց հօր դէմ և զնաց Քերրոն,
 բաւական զօրք ժողովեց ու թափաւոր
 հռչակեց ինքն իրան:

Դաւիթ որ այդ իմացաւ, թողեց Ն-
 րուսաղէմը և զնաց անսպասաւ, որ որդին
 չըզայ իր վրայ, յանցանք գործէ և քաղա-
 քին փնասէ, արինհեղութիւն անէ:

Ժողովուրդը խղճաց Դաւթին. մեծ զօրք
 խմբեց նրա մօտ և ընկան Արեստողոմի զօր-
 քի ետեից, որ օրինաւոր արքային դարձ-
 նեն իր գահը: Դաւիթն ասաց. զնացէք,
 միայն իմ որդի Արեստողոմին խնայեցէք, ո-

չինչ փնաս չըսաք: Ամէքն էլ խօստացան
կատարել թագաւորի պատւերը:

Արեսողոմը՝ յոյժ գեղեցիկ էր, Իսրայէլի
մէջ չըկար նրա պէս և ունէր հրաշալի մա-
զեր. Դաւթի մարդիկը յարձակեցան Արե-
սողոմի զօրքի վրայ և մի անտառի մէջ
մեծ ջարդ տւին նրան:

Արեսողոմը մի ջորու վրայ նստած փախ-
չում էր անտառի միջով. միայն՝ ինչպէս ե-
ղաւ՝ նրա երկար մազերը փաթաթեցին մի
ծառի ճիւղի, ջորին սակից փախաւ և ինքը
մնաց կախ ընկած: Յովաբ՝ Դաւթի զօրա-
վարը՝ իմանալով այդ, իսկոյն վրայ հասաւ և
նետերը շամփրելով՝ սպանեց Արեսողոմին,
որի մարդիկը ցրեցին և Դաւիթը դարձաւ
Երուսաղէմ, խաղաղութիւնը տիրեց: Իսկ
Դաւիթը նստած իր վերնատանը լալիս էր,
սուգ էր անում և ասում. «Որդեա՛կ իմ՝ Արե-
սողոմ, Արեսողոմ՝ որդեակի իմ:»

Սուրբ Գիորք, Հին Կտակ. Բ. Թագ. ԴԼ ԺԳ—ԺԺ.

ՄԱՆՈՒԿ ԵՒ ԺԱՂԻԿ

Խոնարհի՛ր, մանուկ, ծաղիկ գլխիկին,
Ուզում է նա քո շրթունքդ համբուրել.
Յետոյ նազելով, ինչպէս գեղուհին
Նուրբ լսելիքիդ սուրբ կեանքից խօսել..

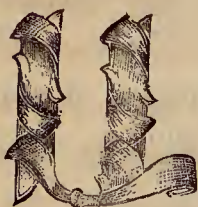
Մաքուր է սրտի տենչանքը նորա,
Աստուած է այնտեղ շնչել այդ կրակ,
Խոնարհի՛ր, հոգեակս, նա կ'ուրախանայ
Քո անմեղ դէմքիդ սրբութեան առաջ...

Յ. ԿՈՍՏԱՆԴՆՆ

ԺԵՐՈՒՆԻՆ ՄԱԿ-ԳՐԻԳՈՐԸ

[ՇՈՏԱՆԴԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑ]

մեն ազգ դեռ մինչեւ հիմա ունի պահպանած կռապաշտական սնոտի հաւատաւիքներ, օրինակ՝ թէ ջրերը, անտառները, քարանձաւները եւ առ-հասարակ ամեն տեղ կան աներեւոյթ քնակիչներ—ոգիներ, սրանք է որ քարութիւն եւ է որ մեծ մասամբ չարութիւն են զործում մարդկանց: Հայերի մէջ յայտնի են «թուխ մանուկներ», «քաջքեր» եւ այլն, ուստաց մէջ «լուսաւկաներ», իսկ շոտլանդացոց մէջ—մերմեններ, որոնք խոշոր կենդանիների կերպարանք ստանալով վնասում են մարդկանց, իսկ մերմէդները քարի են եւ այս հեքիաթը դրանց կեանքիցն է:

Աւելի քանի մի դար առաջ մի շատ գեղեցիկ ամառուայ օր ծերունի Մակ-Գրիգորը մակընթացութեան ժամանակ թափառելով ծովափին և ոսարեններ հաւաքելով, տեսաւ մի նաղելի աղջիկ՝ ճերմակ հագուստով և այնպիսի երկար մաղերով, որ նրան ծածկում էին խնչպէս վերարկու: Աղ-

ջիկը սանրում էր մազերը, չընկատելով Գր-
րիգորին, աչքերը յառած ջրին, որ մնացել
էր ափի փոսում տեղատուութիւնից յետոյ:

Լսելով բայերի տրոփիւնը՝ նա բարձ-
րացրաւ գլուխը և նկատելով Մակ-Գրիգո-
րին, կամէր թագնւել, բայց ծովը հեռու
էր, իսկ այն ջրափոսը, ուր ականապիշ նա-
յում էր ն.ս, հազիւ ծածկում էր նրա ձը-
կային պոչը, որով և ծերուկը ճանաչեց
մերմեդին

—Ո՞վ ես դու և ի՞նչու ես գալիս այս-
տեղ,—ասաց նա Մակ-Գրիգորին:

—Ես մծառկայ գիւղի շինական եմ, ծո-
վի ափին ժողովում եմ այն ամենը, ինչ որ
նա թողնում է իր ետեւից մարդկանց հա-
մար,—ոստրէ, խեցի, ծովի սարդ, վառելի-
քի տաշեղ: Երբէք մէկին փառս տւած չեմ,
և ոչ որպէս դուք, ջրի ոգիներդ—մարդկանց
կորուսանող:

—Ես էլ մէկին չարութիւն արած չեմ:
մենք ամբողջ օրը խայտում էինք ծովի մէջ.
մեր հայրը լող տւաւ մեզ հետ դէպի այն
բարայրը, որ այդ ժայռի տակն է և պտուկեց
ննջելու մի կոյտ թարմ ու հոտաւետ ծո-
վախոտէ վրայ, իսկ մեզ հրամայեց զար-

Թեցնել իրան, երբ տեղաաւուրթիւնը կսկսի:
Քոյրերս մնացին նրա մօտ, այլ ինձ գրա-
ւեց ցամաքի ծաղիկների բուրմունքը և ես
լողալով այստեղ հասայ, որ մէկ-մէկ ամիս
եջնեմ ծաղիկ բաղելու. նստեցի քիչ շունչ
առնելու և մազերս շտկելու, երբ բո քայ-
լերը ստիպեցին ինձ յետ նայելու և ահա
եւ տեսայ, որ ծովը տեղ է տւել շատ հե-
ռու և ես չեմ կարող նրան համենել. ի՞նչ պի-
տի անեմ:

Այդ խօսքերի վրայ խեղճ մերմէդան
դառն կերպով լաց եղաւ:

Մակ-Գրիգորը խղճաց նրա վրայ և
սկսեց նրան սփոփել, բայց նա չէր լսում և
աւելի էր լալիս: Այն ժամ նա առաջարկեց
տանել նրան մինչև ծովը, աղջիկը բերկրու-
թեամբ իսկոյն թռաւ նրա ուսերի վրայ:
Երբ հասան ջրին, աղջիկը հրաժեշտի ժա-
մանակ նրան առաջարկեց երեք բան պար-
գել տալ, որը որ նա կըցանկայ.

— Կամենում եմ ոսկի, արծաթ թէ
երկրաւոր թաղաւորութիւն:

Ինչի՞նչ է պէտք ոսկին, արծաթը կամ
երկրաւոր թաղաւորութիւնը, եւ շատ ծեր
եմ այդ ամենի համար. իսկ դու ինձ տուր

աւելի լաւ է երեք բան. կախարդների հըմայածները քանդել, հարածել հիւանդութիւնները և գանել գողերին:

— Լաւ, ասաց աղջիկը, սա իմ սանրը, սա բեզ կըսորվեցնէ ջնջել կախարդների հմայութիւնները, բժշկել անդամաւոյծները, անատնեան կրակը և ուշադնացութիւնը, պատրաստել մի անօթ ջրով, որի մէջ կերեւայ գողի պատկերը: Իսկ եթէ ես բեզ պէտք կըզամ որ և է բանի համար, մակնութացութեան ժամանակ եկ ծովափը, սանրի ջուրը, իմ անունս աուր և ես իսկոյն կերևամ բեզ:

Այդ խօսքերից յետոյ մերմէդան թափ տւեց ազին և անյայտացաւ:

Մակ-Գրիգորը գիւղը գնաց և այդ ժամանակից սկսած բժշկում էր հիւանդութիւնները, փչացնում էր հմայութիւնները, գտնում էր գողերին և նրա հռչակը տարածւեց շատ հեռու իր գաւառից դուրս: Մի անգամ, երբ նա արդէն շատ ծեր էր, հիւսիսային Շոտլանդիայի Լոկոնէս գիւղից, որ համանուն լճի ափին է, նրա ետեւից եկան: Այնտեղ երևացել էր ջրի ուզի, որ մի գեղեցիկ, թամբած երիւարի կերպարանքով

պատելով մօտենում էր մարդկանց, մանա-
ւանդ երիտասարդներին և հարբածներին, երբ
նրան հեծնում էին, ձին օդն էր սլանում
և իր զոհի հետ իջնում էր լճի յատակը:
Շատ մարդ էր նա փչացրել, ուստի Լոկո-
նիայի բնակիչները գիմեցին Մակ-Գրիգորի
օգնութեան:

— Ի՞նչ քո բանն է, ծերուկ, զսպել այդ-
պիսի երիվարին, ասաց նրան կինը:

Բայց նա ականջ չըդրաւ, մակընթա-
ցութեան ժամանակ գնաց ծովի ափը, սկը-
սեց սանրել ջուրը և կանչել ջրի կոյսին:

Դուրս եկաւ աղջիկը և հարցրեց. ի՞նչ
ես կամենում Մակ-Գրիգոր. նա պատմեց
Լոկոնիայի երիվարի անցքը և թէ իրան
կանչում են այդ չարիքի առաջն առնելու:

Եթէ ձին ծովից լինէր, ես չէի կարող
քեզ օգնել, ծովային ոգիները սուրբ են,
բոլորը մեր եղբայրներն են. իսկ եթէ լճիցն
է դուրս գալիս ձին, կարող եմ քեզ օգնել,
որ նրան զսպես, բայց փչացնել նրան չի
կարելի, փանդի լճի ոգիները մեր հպատակ-
ներն են: Ես քեզ կըստամ մի դանակ, երբ
մօտենաս ձիուն, բռնիր սանձը, իբր թէ
ուզում ես հեծնել նրան և շուտով կարիք

սանձը և պինդ պահիր, բոլոր նրա ոյժը
սանձի մէջն է. դրանով նա կըզսպուի, թէ
բաց թողեցիր սանձը, քո կորուստն է:

Այս ասելով մերմէզան դուրս նետեց
մի դանակ և թագնեց ալիքներում:

Գնաց Մակ-Գրիգորը Լոկոնիա իր պա-
ռաւի հետ. անտառում ճիւղեր կտրտեցին,
հիւղ շինեցին ու բնեցին: Վաղ առաւօ-
տեան, արեւը ծագելուց առաջ, ծերունին
գնաց լճի ամայի ափը և տեսաւ թամբած
ձին, որ խաղաղ արածում էր ճանապարհի
մօտ: Մակ-Գրիգորին տեսնելով, ձին խրխըն-
ջաց և մօտեցաւ նրան, որպէս թէ հրաւի-
րելով իր վրայ հեծնելու: Շփեց ծերունին
ձիուն և բռնեց սանձը, բայց փոխանակ
հեծնելու, արագ կտրեց նրա սանձը և
թագըրեց զրպանում:

Աղաչում էր ձին ծերունուն, որ յետ
տայ սանձը. ես բեզ փնաս չըտւի, արածում
էի հանդարտ, դու մօտեցար ինձ և վիրա-
ւորեցիր:

Խնչ մեծ բան է սանձի մի կտոր, ին-
չի՞դ է պէտք, ասաց Մակ-Գրիգորը, բայց
ինձ հարկաւոր է, ցոյց կըտամ կնոջս և կը

պարծենամ որ ձիով ման եմ եկել և սանձը կտրել եմ:

Տուն գնաց ծերունին, ձին էլ ետևից գնում էր և խնդրում, իսկ երբ ծմակ մտան, սպառնում էլ էր նրան. բայց Մակ-Գրիգորը ցոյց տաւ նրան մերմէդի դանակը. ձին խոնարհեց: Հասան հիւղը, ձին կանգնել էր մուտքի առաջ, ներս չէր թողնում. ծերունին դուրս կանչեց պառաւին և ձգեց սանձը նրա գոգնոցը. ձին որ այդ տեսաւ, փախաւ գնաց, էլ ոչ ոք նրա մասին չըլսեց: Յետոյ ետէ Լոկոնիայի բոլոր ուղիները չըբացան, լիճը բոլորովին խաղաղեց. մանուկները նրա մէջ լողում են և նաւակով վրան պտտում են առանց ֆնասի. միայն միջի բոլոր ձկները մեռան և շրջակայ ժողովուրդը խապառ աղբատացաւ:

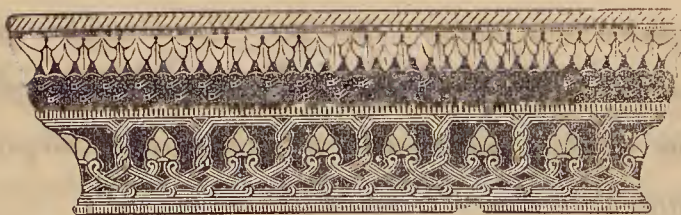
Մակ-Գրիգորը տուն վերադարձաւ և աւելի ահեղացաւ. բաւական էր որ սանձի կտորին նայէր, նա կըրաններ հողի, ջրի, օղի ուղիները և բոլոր երկրաւոր արարածների լեզուն ըմբռնում էր:

Մակ-Գրիգորի ընտանիքում մինչև հիմա ցոյց են տալիս մերմէդի տանըրը, միայն

կարծես նա ստներ չէ, այլ թրածուկի ա-
տամներ. միայն խնդրեմ այս մասին ոչ որին
բան չասէք, կընեղացնէք պարզամիտ մարդ-
կանց:

Թարգ. Ն. Տ.-Ա.

Վ Ի Լ Յ Ե Լ Մ Թ Ե Լ Լ

XIII.

Սական կառավարիչը, դուրս գալով նաւից օր ցերեկով, մի սուրհանդակ էր ուղարկել Ալտորֆ իր ախոռապետների, զինակիրների և ձիերի ետեւից: Բոլոր ուղիւից խումբը եկել հասել էր: Մի խոռոչ ճանապարհով գնում էր, որոնելով Թէլլի հետքը, բարձրաձայն երգելով, որ եթէ փախստականը ինքնալօժար կերպով չըգայ իր շղթաները կրելու, ամեն մի օրւայ լետաձգումն պիտի նրա վրայ նստէ իր կնոջ կամ զաւակների մինի գլուխը:

Մի մարդ, թաք կացած անտառի ծառերի տերեւների ետեւը, լսում էր անգութ սպառնալիքը. մի նետ սըլացաւ ճիւղերի միջից և ծակեց Գէսլէրի սիրտը: Նա գլուխը գետին իր ձիից առանց վերջացնել կարողանալու իր երգումը. նրան վեր առան մեռած:

Ոչ ոք չըտեսաւ աղեղնաւորին. նա խփել էր իբրեւ Աստուածալին վրէժխնդրութիւն, և տեսանելի էր եղել միայն հարաւածովը:

Կամ այն սպառնալիքով, որ Վիլհելմ Թէլլ ամաչում էր այդ սպանութիւնը աւելի իբրեւ մարդասպան քան սպառնալիքով կատարած լինելուն համար, թէև նա քաշել էր աղեղը գուցէ միայն փրկելու համար իր կինը և զաւակները, որոնց գլխին կախ էր ընկած մահը, կամ

այն սլատճառով, որ նա չըկամեցաւ ժառանգել մի այն-
սլիսի գործողութեան փառքը, որ ըստ երևոյթին մի ոճ-
րագործութեան էր նմանում, կամ այն սլատճառով, որ
նետը, իրօք, դուրս էր եկել մի ուրիշի ձեռքից, բայց
այս հաստատ է, որ Թէլլը երբէք իրան չըվերագրեց Գէս-
լէրի սպանութիւնը. նա բաւականացաւ վերագտնելով իր
կինը և զաւակները, ուրիշներին ձգելով ժառանգելու իր
հայրենիքի քաղաքական ազատութեան պատիւը, այն
հայրենիքի, որ փրկւած կամ վրէժխնդիր էր եղած իր
նետով և չըսերմանելով ինքն ուրիշ ապստամբութիւն,
քան բնութեան ապստամբութիւնը: Ահա այդ ապստամ-
բութիւնն է, աւելի օրինաւոր և աւելի սուրբ քան գոր-
ծողութիւնը, որ նրան շինեց, հակառակ իր կամքի,
Շւէցարիալի հերոսը: Մի կին—Լուկրէցիան, փրկել էր
Հռովմը. մի հայր—Վիլհէլմ Թէլլ, փրկել էր Հելուետիան:

XIV.

Հայրութեան դէմ գործած այդ վերջին եղեռնը,
խնձորի այդ դրաման, հօր այդ բարոյական տանջանքը,
երեխայի այդ նողկալի սպանութիւնը իրան ծնողի ձեռ-
քով, եթէ այդ ձեռքը գողգոջէր, բոլոր մայրերի արձա-
կած սարսափի աղաղակները և անձկութիւնը, վերջապէս
առաջ իր զոհի ձեռքով փրկւած, յետոյ մի աներևոյթ
ձեռքով սպանւած բռնակալի զենումը, իսկոյն բորբոքե-
ցին Գրուալլիի ուխտագրեալների կազմած դաւադրութիւ-
նը լեռների ազատութեան համար: Ամեն մի գիւղացի
իրան դաւակից գտաւ միւս գիւղացու մէջ. միմեանց
հասկանում էին, առանց հարցաքննելու. միմեանց վրայ
վստահ էին առանց որ և է երգում տալու, բացի նայ-
ւածքի, կերպարանքի և սեղմւած ձեռքերի երգումը:
Վիլհէլմ Թէլլի հոգին, այն վայրկենին, երբ նա լարում
էր իր աղեղը, վարանելով իր երեխայի ճակատին զրած

խնձորի և Գէսլերի սրտի ընտրութեան մէջ, սաւառնել էր բոլոր Շէշգարիայի վրայով:

Գեկտեմբերի 31-ին, Գրուտլիի դաւադրութեան երեք պարագլուխները, բարձրացրին իրանց դրօշակը և ի գէն կոչեցին իրանց հայրենակիցներին: Ուրիի դրօշակը ներկայացնում էր Յուլի գլուխ՝ լուծի փշրած և վզից կախ ընկած շղթաներով. Շվալցի դրօշակը—մի խաչ, որ տանջանքի և ազատութեան կրկնակի նշանադրոջմն է. Ունգէրվալդինը—երկու բանայի, Ս. Պետրոս Առաքեալի բանալիների պատկերը, որոնք պէտք է բանային նրանց առաջ իրանց նախկին ստրկութեան երկաթեայ դռները:

Կէս գիշերին, Շտաուֆֆախէր իր հետ ունենալով Ուրիի երիտասարդութիւնը, լռելեայն մագլցեց Հօսթէրդ դղեակի պարսպի շէղ որմերի վրայ, որ Աւստրիայի ամրոցներից մինն է. բռնակալների այդ հզօր բնակարանի մէջ ամեն բան խոր քռնի մէջ էր մտած. արթուն էր միայն սէրը և հայրենասիրութիւնը: Մի դեռահաս աղջիկ, ստրուկների ցեղից, որ բռնադատութեամբ ծառայում էր ամրոցի տիրոջ դղեակում, գաւադբեալների մինի նշանածն էր: Ազդարարւած լինելով նրանից օրւայ և ժամի մասին, աղջիկը ձգեց նրա համար, անդունդի խորքը, մի հանգուցապատ չւան, որի ծայրը կապել էր իր լուսամտի վանդակներից: Երիտասարդը, այդպէս ներս մտնելով դղեակը իր 20 ընկերների հետ և զերմանական պահապան զօրքն քնի մէջ բռնելով, զինաթափ արաւ նրան և ամրոցի բանտում կալանաւորեց: Յաղթողները, իբրև մի ծուղակ, ծածանել տւին Աւստրիայի դրօշակը պատնէշների վրայ. երկրորդ օրը տէրերի մի խումբ, որ փախչում էր դաշտերի ապստամբներից, այդ թակարդի մէջ ընկաւ և եկաւ պատսպարան որոնելու ամրոցի մէջ. գիւղացիները նրանց պահեցին իբրև պատանդ:

Սառնամուձ, գիւղացիները իրանց զէնքը գաղելով

զգեստների տակ, ներկայացան իրանց տիրոջ գառներով, ալծերով և հաւերով բեռնաւորւած, որպէս թէ եկել են նոր տարու սովորական հարկը և ուխտը մատուցանելու:

Հողատէրը, որ դուրս էր եկել եկեղեցի գնալու համար, ողջունեց նրանց անցնելիս և հրամայեց սուսսել իր վերադարձին: Հազիւ անցել էր վանդակից, որ փակեցին մուտքը, կախնաւորեցին պահապան զօրքը և աշտարակի բարձրութիւնից հնչեցնելով եզրի եղջիւրի լեռնական փողն կոչեցին ժողովուրդը դէպի ազատութիւն:

Շատուֆֆախէրի ընկերների այս յարձակումների ժամանակ, երբ Վալտէր Ծիւրստ Ուրիի անառիկ հռչակւած ամբոցի պարիսպների վրայ էր բարձրանում, Մելխատ և իր հերոսները գրաւում էին միւս ամբոցները: Գիշերը, այդ բոլոր նաճաճ պատնէշների վրայ լաղթողների վառած խարոյկները անգրագարձնում էին բլուրների, թումբերի և ալիքների վրայ հելուետիական անկախութեան առաջին ճրագը, որ ամբողջ ութ դար այլ ևս չըպէտք է հանգչէր: Այդ թւականը շփոթւում էր Թէլլի անւան հետ, որ եղել էր իր երկրի ազատութեան եթէ ոչ հիմնադիրը, գէթ սկզբնառիթը: Երջանիկ են այն մարդիկ, որոնց անունը այդ տեսակ թւական է կրում և այդ անունով է կոչւում իրանց ազգը: Ապագայ սերունդը նրանց տիտղոսը չի ուզում փառքի համար, բայց խառնում է նրանց մեծութեան, առաքինութեան, իրանց յաւիտենականութեան հետ և օրհնում է նրանց մինչև իրանց ժառանգների ամենավերջինի մէջ:

XV.

Այդ տեսակներիցն է այս խեղճ գիւղացին, որ կոչւում է Վիլհելմ Թէլլ: Նրա պարզութիւնը մի սքանչելի նմանութիւն ունի այն պարզ և հովակական երկրի հետ որ յաւիտեան հռչակում է նրա անունը և արկածը իր աւանդութիւնների մէջ: Նրա պատկերը, կնոջ և զաւակ-

ների պատկերը հաճելի կերպով միանում են Հելլետիայի,
 այս նոր Արկադիայի, ծիծաղուն, անպաճոյճ և մեծա-
 սքանչ երկրանկարների հետ: Ամեն անգամ որ ճանա-
 պարհորդը այցելում է նրանց, ամեն անգամ, երբ Մոն-
 ֆլանի, Ս. Գոթարդի, Րիզիի գագաթները խոյանում են
 իր աչքին երկնականարի վրայ, ինչպէս դռշակ, ներկած
 ազատութեան երկնքով. ամեն անգամ, երբ Չորս-նա-
 հանգի լիճը մի նաւակ է ցոյց տալիս իր կոհակների կա-
 պուտակ գագաթի վրայ. ամեն անգամ, երբ ջրվեժը գը-
 լորում է փոշիացած Սպլուգէնի բարձրութիւնից և ջար-
 դու փշուր է լինում ժայռերի վրայ, ինչպէս բռնակա-
 լութիւնը ազատ սրտերի վրայ. ամեն անգամ, երբ աւստ-
 րիական մի ամրոցի աւերակները իրանց որմերի հատ-
 ւածներով մռայլ կերպարանք են ընծայում Ուրէի կամ
 Գլարիսի բլուրներին և արեգակի մի ջինջ ճառագայթը
 ոսկեզօծում է, մի գիւղի զառիթափում, մարգագետնի
 կանաչ թաւիշը, որտեղ մակաղում են ոչխարների հօտերը,
 ի ձայն զանգակիկների և անդէորդական նւագների,—
 ահա այդ ժամանակ երեւակայութիւնը տեսնում է, այդ
 բոլոր տեսարանների մէջ, ձողի գլխին ցցած գլխարկը,
 աղեղնաւորին դատապարտած՝ խփելու խնձորը նետով
 իր երեխայի գլխի վրայ, խնձորը, որ ընկնում է նետա-
 հար եղած. հայրը, որ շղթայակապ նաւակի յատակում,
 զսպում է գիշերը, ալեկոծութիւնը և իր սեպհական բար-
 կութիւնը իր դահճին ազատելու համար. յետոյ, երբ
 ապերախտ դահիճը սպառնում է դժնդակ մահով սպա-
 նելու նրա կինը և զաւակները, նա տեղի է տալիս վեր-
 ջապէս բնութեան և պատժում է մահով մարդասպա-
 նին: Այս պատմութեան պարզութիւնը նմանում է պօէ-
 մայի. այդ մի իդիլլա է, որտեղ մի հատիկ արեան կաթիլ
 փայլում է ծառի մի տերեւի կամ մի փունջ ծաղկի վրայ
 իջած ցօղերի մէջ: Կարծես նախախնամութիւնը հրճում

է տալով ամեն մի ազատ ազգի համար, նրա անկախութեան իբրև հիմնադիր, մի վիպական կամ իրական հերոս, համեմատ այդ ազգերի նիստ ու կացին, բարքին և բնաւորութեան. շէքարիացիների պէս մի հովւական և շինական ազգին տալիս է մի հերոսական գիւղացի: Ամերիկացիների պէս գոռոզ և մեծահաւան մի ազգին— մի պարկեշտաբարոյ զինւոր. երկու հանգանակ կամ խորհրդաւոր նշանակ՝ այժմեան երկու ազատութեան օրօրոցների գլխից կախ տւած, իրանց երկու բնութիւնը անձնաւորելու համար.—այստեղ, Թէլլը, իր նետով և խնձորով. այնտեղ Վաշինգտոնը իր սրով և օրէնքներով:

Փրանս. Թարգ. ՀԱՄԲ. ԱՌԱՋՆԵԱՆ

Հռոմէական զինուոր

ՀԵՐՄՈՆՏՈՎԻՑ

Եղմիկ ննջում էր ոսկէ ամպիկը
Մի հսկայ ժայռի կրճքին գիշերով,
Զարթեց ու թռաւ, երբ ծագեց ծէզը
Վճիտ եթերում ուրախ խաղալով:

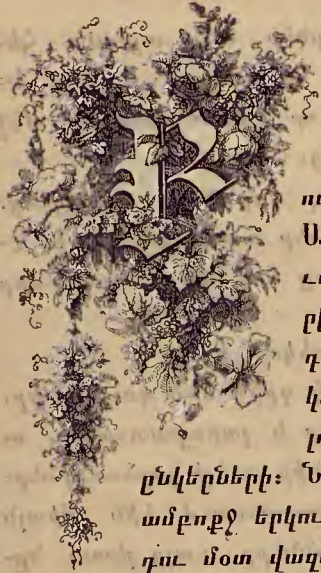
Բայց խոնաւ հետքը մնաց ալևոր
Ժայռի կնճիռում: Խոր մտքերի մէջ
Կանգնած է մենակ,—և ահա տիտուր
Նա արտասուում է անապատի մէջ:

Գ. Ա.

ԹՈՄԱՍ ԷԴԻՍՕՆ

IV

ուստոն քաղաքում Հեռագրական
Արևելեան դաշնակցութիւն՝ կոչ-
ւող ընկերութեան մէջ երկու տա-
րի ծառայելուց յետոյ, Թոմաս Է-
դիսօնը գնաց Նիւ-Եօրկ: Նա մի
կոպէկ փող չունէր, որովհետեւ բո-
լորը տւել էր գրքի, փորձերի և
ընկերների: Նիւ-Եօրկում նա գործ փնտրեց.
ամբողջ երկու շաբաթ այս մարդից այն մար-
դու մօտ վազեց, բայց գործ չը գտաւ. իր նոր
գիւտը կատարելագործւած չէր, ուստի ոչ ոք ուշադրու-
թիւն չը դարձրեց նրա վրայ և Էդիսօնը մնաց պատըն-
տած հագուստով ու քաղցած:

Եթէ չըլինէր մի բաւ գիպւած, նա գեւ ևս շատ
քաղցած կը մնար:

Իր գործ փնտռելու ժամանակ, մի օր նա մտաւ
„Լօ“ անունով հեռագրական մի ընկերութեան գրասե-
նակը, ուր կար մի նոր մեքենայ. այդ նոր գիւտի հնա-
րիչը նստել էր մեքենայի մօտ և չարչարւում էր ուղղել
մաշինը, որ փչացել էր. Էդիսօնը հենց այդ միջոցին ներս
մտաւ և տեսնելով այդ, մօտեցաւ ու սկսեց օգնել հնա-
րիչին և ահա մի քանի րոպէից յետոյ կամակոր մեքե-
նան սկսեց բանել: Եւ ահա այդ գիպւածն էր, որ ճա-

նապարհ բաց արեց նրան. նրան իսկոյն գործ տւին և նա հացի կողմից տալահովւեց:

Դրանից յետոյ նա կատարելագործեց իր հնարած հեռագրական մեքենան և զրասնենակը սկսեց զործածել նրա նոր գիւտը:

Տեսել էք տալած հեռագիրներ. ահա այդպէս հեռագիրներ տպելու մեքենան է, որ հնարեց Թոմաս Էդիսոնը. այսօր ամէն մի գլխաւոր հեռագրատուն մէջ կ'արելի է տեսնել այդ մեքենայից:

Ի հարկ է Էդիսոնի անունը դրանով հռչակեց. նրան իսկոյն զանազան պաշտօններ առաջարկեցին և Էդիսոնի ապագան տալահովւեց, այլ ևս անցան նրա ծանր օրերը և վերջացան:

Նա այդ ժամանակ 23 տարեկան էր:

Նրա տրամադրութեան տակ դրին մեծ գումարներ, նա շինել տւեց մեծ մեքենատներ և լաբարատորներ, որոնց մէջ աշխատեցնում էր 300-ից աւելի գործաւորներ: Սկզբում այդ գործարանները պատրաստում էին միայն նոր հնարած հեռագրական մաշինները, բայց յետոյ նըրանց գործունէութիւնը ընդարձակեց և Էդիսոնը Նիւ-Չիքսիի գործարանը շինեց մի կետրոն, որտեղից դուրս էր գալիս զանազան տեսակ նոր նոր մեքենաներ:

Եւ այդ նոր բաները այնքան շատ էին, որ աշխարհը սկսեց հիանալ Էդիսոնի բեղմնաւոր հանճարի վրայ: Հրաշալի բան էր այդ երիտասարդը. երկար ժամեր առանց քնելու եռանդով աշխատում էր. ասում են որ երկու օր և երկու դիշեր անդադար աշխատում է եղել և յետոյ երկար էլ քնում: Օրինակ. մի անգամ իր հնարած հեռագրական մի մեքենայի մօդելը փչացաւ. ինչ որ արին, մեքենան չէր գործում: Էդիսոնը կատաղեց, նա վերցրեց իր հետ երկու վարպետ և փակեց նրանց հետ մի սենեակի մէջ. այնտեղ նա ասաց վարպետներին,

որ չէին քնելու, մինչև որ մաշինը չըգործելու պատճառը գտնւէր: Եւ այդպէս նրանք 16 ժամ անդադար աշխատելուց յետոյ, երբ պատճառը գտան և մեքենան ուղղեցին, Էդիսօնը ընկաւ քնելու և քնեց 36 ժամ անընդհատ:

Բնախօսութիւնից յայտնի է, որ երբ ուղեղը բըռնութեամբ աշխատում է քնի ժամանակ զոռով արթուն կենալով՝ այն ժամանակ նա լցւում է արիւնով և ուղեղը սկսում է անբնական կերպով մտալին նըբութեան բարձր կէտին հասնել: Այդպիսի միջոցներում Էդիսօնի գլխի մէջ հազար ու մէկ նոր մտքեր էին ծնում. քնել չէր կարող մինչև որ չը լուծէր մի խնդիր. և երբ լուծում էր, այն ժամանակ միայն հանգստանում էր: Երբ հանգստանում էր, այն ժամանակ արիւնը ուղեղից դուրս էր գալիս և Էդիսօնը ընկնում էր ամենախոր քնի մէջ:

Բայց եթէ այդպէս ժամը երկարի և արիւնը ուղեղի խորշերի մէջ սովորականից աւելի մնայ, այն ժամանակ այլ ևս ետ չի գնալ, ուստի մարդ չի կարող քնել այլ ևս առանց բժշկի օգնութեան: Մինչև այժմ Էդիսօնին յաջողել է այդ վտանգից իր ուղեղի տարօրինակ կազմութիւնով, որի շնորհիւ նրան յաջողւում է օր ու գիշեր անդադար աշխատել և չը վրնասել...

Ահա այս է Թոմաս Էդիսօնը. Քսան երեք տարեկան հասակից նա իրեն տւեց գիւտերի և մինչև այժմ նա անդադար, մէկը միւսի ետեւից հնարում է հրաշալի բաներ և ապագայում դեռ ևս պիտի հնարի, որովհետև նա դեռ առողջ է և անխոնջ, իսկ նրա հանճարը հետզհետէ աւելի և աւելի զարգանում է:

Նրա մինչև այժմ հնարած հրաշալիքներից նշանաւորներն են 1) տնլազրութիւնով հեռագիրը. 2) Ելեքտրական լոյս. 3) Տէլեֆօն. 3) Փոնոգրաֆ և ուրիշ շատ և շատ մեքենաներ:

Իսկ թէ քնչ են դրանք, դուք այդ կը կարգաք ընագիտութիւնն ասած գիտութեան մէջ և եթէ շատ էք հետաքրքրուում, ես ձեզ համառօտ պատմեմ:

Տպագրութիւնով հեռագիրը այն է, որ հեռագիրը խփւում է ուղղակի տպւած:

Ելեքտրական լոյսը տեսած կը լինին Բագու, Թիֆլիզ և կամ մայրաքաղաքներում ապրողները. դա մի կանթեղ է, որ առանց իւղի և մոմի լոյս է տալիս արեգակի պէս և մեծ տարածութեան վրայ: Տեղեֆօնի հետ ծանօթ կը լինին նոյնպէս մայրաքաղաքիք. դա մի մեքենայ է, որով կարելի է մի քաղաքից դէպի միւսը խօսել. այստեղ եթէ խօսէք, ծիծաղէք, ձեր ձայնը կը ճանաչի և բոլորը կը լսի միւս քաղաքի մէջ ձեզ հետ խօսողը:

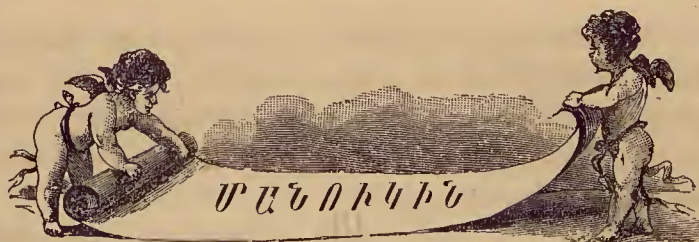
Փոփոխութիւններ մի հրաշալի մաշին է. ինչ որ խօսէք, երգէք, հազաք կամ ծիծաղէք նոյն իսկ, մաշինը կառնի կը պահի իր մէջ, յետոյ ձեր ձայնով, ձեր խօսքերը ինքը կը կրկնի, կերգի և կը հազայ ու կը ծիծաղի: Այդ մաշինից երբեմն բերում են միայն մեր քաղաքներում՝ ցոյց տալու:

Բայց աւելի լաւ է, որ դիմէք ձեր ուսուցիչներին, նրանք աւելի մանրամասն ձեզ կը պատմեն և դուք կը տեսնէք, որ իսկապէս Թոմաս Էդիսօնը դարուս մեծ մարդերից մէկն է և նրա գիւտերը մարդկութեան շատ մեծ օգուտներ են տալիս:

Աշխատութեան հերոս է Էդիսօնը, մի հերոս, որ առանց դադարելու, առանց յոգնելու միմեանց ետևից մեծ ծառայութիւններ է մատուցանում գիտութեան:

Նա դեռ երիտասարդ է, գիտութիւնը նրանից դեռ շատ կօգտւի, մարդկութիւնը նրանից դեռ շատ լաւն է սպասում...

Պ. Փ.

Դեռ վաղ է քեզ, սիրուն մանուկ,
 Պատեղ դեմքդ տխրութեամբ,
 Վաղէ լցնել սիրտդ փափուկ
 Կեանքի վաղ հաս դառնութեամբ:

Օրերդ կանցնին և աւելին
 Կը համոզիպես կեանքի մէջ,
 Սորվիր տանել նման Տերին
 Որ շարժարեւոյ միջև վերջ...

Դու մի՛ տխրի՛ ձախորդ կեանքից,
 Տե՛ս աչն ծառին շորացած,
 Ինչպէս տունց կանաչ նորից
 Նախախնամողն մեր գլծած:

Եթէ ամբամ ցուրտ օրերուս՝
 Պահեց Աստուած աչն բոյսը,
 Ապա ինչո՞ւ մեկը էլ կորեմը
 Նըրա խնամքից մեր յոյսը...

ՊԱՊՈՒԿ

III

Հա և ճապոնացոց ճարտարապետութիւն. երբ պատահում է ճապոնիայում փոթորիկ կամ հրդեհ, սաստիկ արագութեամբ ոչնչանում են ահագին տներ, այնպէս որ քաղաքի մեծ մասը հողի հետ հաւասարւում է: Ինչ պատահեց տեսնել մի հրդեհ Երկահամա քաղաքում, կրակը շատ մեծ էր, երկու ժամւայ մէջ լափեց երկու հազարի չափ տներ: Ասենք երկու շաբաթից յետոյ հազիւ կարողացայ գտնել հրդեհը եղած տեղը, որովհետև սաստիկ արագութեամբ նորից շինւել էին տները:

Մի մեծ բան էլ չէ ճապոնացոց տուն շինելը, նրա պատրաստ մասերը կարելի է գնել խանութից. պատրաստ տներ շինելու արհեստը կայ ճապոնիայում:

Ճապոնիայում կեանքը եռ է գալիս. ամէն ինչ այդ տեղ նոր է, ամէն ինչ հետաքրքրական է և ամեն ինչ զարմանք է շարժում: Ամէնից առաջ ձեզ զարմացնում է խանութների շատութիւնը. կարելի է ասել, որ ոչ մի տուն չկայ առանց խանութի. տան ներքի յարկը միշտ խանութ է. մարդ զարմանքով կանգ է առնում խանութների միջի առարկաների առջև. ամէն ինչ հետաքրքրական է. շինւած է ձեռքով և մեծ աշխատութեամբ: Մենք անցանք համարեա քսան խանութի առջևից, բայց ոչ

մէկը միւսի նման չէր. օրինակի համար քաղցրաւենիքի խանութը: Նոյն իսկ ձեր աչքի առջև մաքուր հագնւած ճապոնացի կանայք պատրաստում են ամենամաքուր և ամեն գոյնի կօնֆետներ:

Հարեան խանութի միջից լսում է մուրճի ձայներ: Այնտեղ ատաղձագործի խանութ է, եթէ նայէք նրա խանութի մէջ, դուք կըտեսնէք, որ ճապոնացին աշխարհի միջի ամենալաւ հիւսն է. այնուհետև դուք կըտեսնէք մետաքսագործի խանութ թէ կին և թէ տղամարդ չոգած գետնի վրայ, մատներով գործում են մետաքսեայ գործւածքներ. այդ գործւածքների մէջ դուք շատ անգամ նկատում էք ծանօթ պատկերներ. այսինքն ռուսական արծիւ, ամերիկական գերբ, և զանազան այլ ազգերի դրօշակներ: Ինչպէս երևում է եւրոպացոց հետ ունեցած յարաբերութիւնը ստեղծել է նոր արդիւնաբերութեան մի ձև: Այնուհետև դուք հանգիպում էք տարօրինակ խանութների. օրինակ մէկի մէջ պատրաստում են ասեղներ, որոնք շինւում են ամենաբարակ լարելից, որչափ համբերութիւն պէտք է մէկ մէկ ծակելու համար այդ ասեղների գլուխները: Այնուհետև հանգիպում էք խանութներ, որոնց մէջ ի տես դրւած են զանազան կտորներ և այսպէս ամեն կողմ երևում են բազմաթիւ ամեն տեսակ ապրանքներով խանութներ. առևտրականները շատ քաղաքավար են և պատրաստակամ. դուք կարող էք շարունակ գոհացնել ձեր հետաքրքրութիւնը, նայելով և տակն ու վրայ անելով ամբողջ խանութը. ճապոնացի վաճառականը սւրախութեամբ ցոյց է տալիս ձեզ: Բառացի նշանակութեամբ շատ անգամ մենք ժամերով նստում էինք խանութի մէջ, ուսումնասիրում էինք, հիանում և հետաքրքրւում ամեն առարկաներով:

2^է որ Եւրոպայում յայտնի սուր կլանողները առաջին

Դասպոնաւցի Երիտասարդ Անարիշ

անգամ Ասիայից եկան: Ճապոնացիները կուլ են տալիս ոչ միայն սրեր, այլ և երկար չիբուխները, որոնց միջից դուրս եկած ծուխը հանգարտութեամբ քթից դուրս են թողնում: Մարմնամարզութիւնը նոյնպէս աչքի է խփում, օրինակ. առողջ և ջլապինդ ճապոնացու կուրծքի վրայից մինչև ծայրը բարձրանալով մի մանուկ, այնտեղ կատարում է զանազան մարմնամարզական կրթութիւններ: Մեզ մօտ փողոցային *ակրուատները* (լարախաղաց) խղճալի տեսք ունին և իրենց նիհարութիւնով նշանաւոր են. իսկ այստեղ ճապոնիայում այդպէս չէ, մարմնամարզ մանուկները ունին առողջ ու զարթ տեսք:

Ուրիշ փողոցում դուք կըհանդիպէք մի ուրիշ շարժողութեան. այդտեղ ճապոնացիների մի մեծ խումբ հետևում է ակնոցները աչքին և գիրքը թևի տակ գրած մի մարդու. դա թափառական պատմաբան է, որ պատմում է հայրենիքի հին գէպքերի մասին:

Կողքի փողոցում կարելի է տեսնել թափառական սափրիչին, նստել է մի խանութի մօտ. անցորդները մէկ մէկ գալիսնստում են նրա մօտ և սափրել են տալիս իրենց միրուքը և բեխերը. ճապոնացիք միրուք և բեխեր չեն թողնում:

Ձեզ հանդիպում են անդադար մշակներ, որոնք զանազան բեռներով վազվզում են այս այն կողմ, ձեր ուշադրութիւնը յանկարծ դառնում է մի այսպիսի տեսարանի. մի անցորդ ճապոնացի կանգնեցնում է մի ուրիշի, որ ձեռքին բռնած ունի մի արկղ և սկսում է տաք-տաք խօսել նրա հետ. արկղով պարոնը բռնում է խօսողի ձեռքը, քննում է երակը, զլուխը, այնուհետև բաց է անում արկղը և տալիս է խօսողին մի բան, դուք իսկոյն հասկանում էք, որ դա թափառական բժիշկն է. այնուհետև դուք հանդիպում էք նորից մի խումբ մարդիկների, որոնք

շրջապատել են մի ճապոնացուն. այդտեղ վիճակախաղ է լինում:

Եւ այսպէս փողոցներում անցուդարձ են անում զւարթ դէմքով, ուրախ, առանց շտապելու, աղմուկ հանելու՝ ժողովրդի մի մեծ բազմութիւն:

Գիշերով քաղաքի տեսքը աւելի գեղեցիկ է և աւելի ֆանտաստիկական. ամբողջ քաղաքը զարդարւած է գոյն-զգոյն թղթէ լապտերներով. իւրաքանչիւր ճապոնացի ձեռքին ունի մի երկար կակուղ բամբուկ, որի ծայրին կախւած է մի լապտեր:

Որչափ յաճախ տեսնես ճապոնական քաղաքը, որչափ երկար տպրես նրանց մէջ, այնչափ աւելի դժւար կըլինի քեզ հեռանալ այնտեղից:

Փողոցային կենդանութիւնը յանկարծ դադարում է տշնան, երբ սկսում են անվերջ անձրևային օրեր: Ամբողջ ճապոնիան այդ միջոցին անձանաչելի է դառնում և կարծես թէ յանկարծ սկսում է քնել: Քաղաքի կենք և գործունէութիւն դադարում է, փողոցներ դատարկւում են և խանութների մեծ մաս կողպւում է: Փողոցներում հազիւ հազ երևում են մշակներ իրենց ազգային յարժեա հագուստով և բամբուկէ մեծ գլխարկներով: Այդ բոլորի պատճառ անձրևն է. գործաւորներ դադարում են գործելուց, պաշտօնեաներ ծառայութեան չեն գնում, բոլոր ճապոնացիք փակւում են իրենց տներում:

Ամբողջ ճապոնիան բաժանւած է ջրանցքներով: Աւելի շատ ջրանցքներ գտնւում են Տօկիօ մայրաքաղաքի շուրջը, որոնք միանալով քաղաքային ջրանցքների հետ ծառայում են իբրև լաւ միջոց մայրաքաղաքը միացնելու ներքի դաւառների հետ: Այդ ջրանցքների վրայ կենքը նոյնպէս եռ է գալիս: Նրանք լցւած են ճապո-

նական նաւերով, որոնք անդադար անց ու զարձ են անում այս այն կողմ առանց աղմուկի. անցուղարձ անողների մէջ երևում են բեռնակիրներ և կռկիւններ (գրանք այն մշակներ են, որոնք զբաղւում են ապրանքներ փոխադրելով). ասում են, որ այս աշխատաւորները վատ անուն ունեն, բայց նրանց գործը առանց աղմուկի, հայհոյութեան է կատարւում. ձապոնիայում առհասարակ, ցած դասերում անգամ, հայհոյել և կոպիտ խօսել չկայ, իրաւ է, նրանք վիճում են, անվերջ խօսում են, բայց երբէք չէք տեսնի կռիւ կամ բռնութիւն, բոլորովին նման չէ մեր կեանքին, ուր կարծես թէ ամեն ինչ հայհոյանքով է լինում:

Տօն օրերում ջրանցքների տեսքը փոխւում է. նրանց վրայ երևում են մեծ գեղեցիկ նաւակներ, որոնք մեղմութեամբ սահում են ջրերի վրայ և տանում են իրենց մէջ զբօսանքի գնացող ընկերութիւններ:

Նաւի մէջ շինւած փոքրիկ տնակների կտուրի վրայ նստած են զարդարւած երիտասարդներ և աղջիկներ, բոլոր կարմունջները և ջրանցքների եզերքները ծածկւած են ուրախ բազմութիւնով: Այս ժողովրդի կեանքի մէջ ուրախութիւնը մեծ տեղ է բռնում: Նրանք դեռ ևս չէին սովորել եւրոպացիներից փող հաւաքել իրենց որդիների համար. նրանք մտածում էին այսպէս. «եղբայր, աշխատիր, և ուրախացիր, կեանքդ երկար չէ»: Շատ ճապոնացիներ օգտւում էին այս գատողութիւնից անխղճաբար. նրանք միշտ նստում էին տանը, աշխատում էին և փող էին հաւաքում, բայց հաղիւ թէ գալիս էր տօն օրը և ահա մոռանում էին ընտանիք և պարտականութիւն. ուտում էին խմում և ոչինչ չէին մտածում:

Բայց եւրոպացիների գալը հետզհետէ սկսում է փոխել նրանց պակասութիւնները, ճապոնացիները թողնում են իրենց հին կեանքը և սկսում են

Հետզհետէ բարւոքել իրենց գրութիւնը: Սովորեցին նրանք ժամանակը գնահատել. օրինակ. նայեցէք թէ ճապոնացիք ինչպէս Հետզհետէ ձեռք առին Չինաստանի և և իրենց երկրի մէջ եղած նաւագնացութիւնը, որ առաջ գտնուում էր եւրոպացիների ձեռքում:

Շատ առաջ ճապոնացիները վաճառականական մեծ յարաբերութիւն ունէին Չինաստանի հետ, այդ յարաբերութիւնը նրանք կատարում էին առաքաստաւոր նաւերով. եւրոպացիները նկատելով այդ, հասկացան, որ դրանից կարելի էր մեծ շահ ստանալ. իսկոյն շոգենաւերով լցրին ճապոնական ջրերը և սկսեցին մի կանոնաւոր նաւագնացութիւն ձապոնիայից դէպի Չինաստան:

Ի հարկէ, այնուհետև դադարեց առաքաստաւոր նաւերի գործը և յանկարծ ճապոնացի նաւատէրերը մնացին պարապ:

Պէտք էր գործն ուղղել և այդ դժւար էր, որովհետև ճապոնացիները այն ժամանակ դեռ ևս չըզիտէին շոգենաւ կառավարել:

Այնուամենայնիւ նրանք կազմեցին մի մեծ ընկերութիւն Մից-բիշի (երեք ոտամանտ) անունով. գնեցին շոգենաւեր, վարձեցին նաւապետներ և նաւաստիներ օտար ազգերից և սկսեցին եւրոպացիների հետ մրցել:

Մրցելու համար նրանք այնքան էժանացրին ապրանքի տեղափոխութեան գինը, որ բոլոր գործը անցաւ նրանց ձեռքը: Ի հարկէ նրանք այգալիսով սկսեցին վնասել, բայց մեծ վնաս կրեց նաև եւրոպական ընկերութիւնը:

Շոգենաւային այս երկու ընկերութիւնները երկար ժամանակ կռիւ մղեցին միմեանց դէմ, մինչև որ եւրոպական ընկերութիւնը չկարողանալով դիմանալ, լաղթւեց և ստիպւեց իր նաւերը ծախել Մից-բիշի ընկերութեան: Ահա այդ ժամանակ ճապոնական ընկերութիւնը սկսեց

աւելացնել տեղափոխութեան գինը և հետզհետէ մեծ
օգուտներ ստացաւ:

Բայց դրանով գործը դեռ ևս չըվերջացաւ. ճապոնացուն վատ էր թւում, որ իրենց շոգենաւերը կառավարում են եւրոպացիներ. նրանք դրա ճարն էլ գտան շուտով, ամենից առաջ սկսեցին իրենցից մարդիկներ լցնել շոգենաւերի վրայ, որոնք սովորում էին նաւաստիութիւն, մեքենագիտութիւն և հնոցավաճառութիւն, յետոյ հետզհետէ աւելացրին նրանց թիւը և սկսեցին եւրոպացիներին դուրս քշել: Քիչ յետոյ շոգենաւի վրայ ոչ մի եւրոպացի գործաւոր չէր մնացել: Այնուհետեւ իրենց կրթւած երիտասարդներից սկսեցին տալ նաւապետներին իբրեւ օգնական, և երբ սորանք սովորում էին՝ դուրս էին քշում բոլոր եւրոպացոց:

Մից-ըիշի ընկերութիւնը այժմ ունի մեծ քանակութեամբ առագաստաւոր և շոգեշարժ նաւեր, որոնց դրոշակները ծածանւում են ձապոնիայի բոլոր ծովափնեայ քաղաքների նաւահանգիստներում և մինչև իսկ երեւում են յաճախ եւրոպայում:

Այս փաստը կարող է ծառայել իբրեւ մի լաւ օրինակ ճապոնացիների համբերութեան և խելօքութեան:

IV

Մեծ հետաքրքրութեամբ մտայ ես առաջին անգամ ճապոնական մի տուն: Ընտանիքը ինձ դիմաւորեց զարմանալի սիրով և ուրախութեամբ. ուղղունների և բարեւների վերջ չըկար:

Հէնց առաջին քայլում ես մեծ անզգուշութիւն գործեցի, կոշիկներով մտնելով սենեակը: Ի հարկէ նրանք նկատողութիւն չարին ինձ այդ մասին, բայց ես ինքս նկատեցի, որ արածս լաւ բան չէր, որովհետեւ ա-

մենքը իրանց կոշիկները հանած ունէին և բացի գրանից ինքս նկատեցի, որ իմ կոշիկներս մեծ հետքեր թողեցին ամենամաքուր տեղին փափուկ եղեգնեայ փսիաթների վրայ, որոնցով ծածկած էր յատակը:

Ճապոնական տունը կահ-կարասիք չունի. ամբողջ տան մէջ վառարան անգամ չէք գտնի. կերակուրը ներանք պատրաստում են փոքրիկ կրակարանների վրայ, իսկ ձմեռը նրանք տաքանում են այս կերպով. սենեակի մէջտեղում շինում են մի փոս, որի մէջ մինչև բերանը լցնում են մոխրով, իսկ նրա վրայ լցնում են կրակը. ահա այդ կրակի շուրջը հաւաքւելով՝ ամբողջ ընտանիքը տաքանում է ձմեռը: Այդ տեսակ կրակարանը կոչւում է *խիքակի*. քնելու ժամանակ կրակները հանգցնում են, կրակւած ածուխը ծածկում են և բոլորը պառկում են և ծածկւում հաստ վերմակներով:

Ճապոնացիները պառկում են հագուստով: Ճապոնացիք շատ սիրահար են ձևակերպութիւնների թէ ծրխելու և թէ ուրիշ բաների մէջ: Նրանք շատ ծխում են, թէ փոքր, թէ մեծ, թէ կին և թէ մարդ. նրանց ծխելու գործիքները ճիշտ արևելեան ծխելու գործիքների պէս են:

Առաջ բերենք այստեղ ձևակերպութիւնների մի օրինակ: Հացի վրայ, մանաւանդ հանգիստուր ճաշերի ժամանակ՝ կան բազմաթիւ ձևակերպութիւններ. ինձ շատ անգամ պատահեց ճաշել ճապոնացոց հետ և իւրաքանչիւր ճաշը ինձ այնքան չարչարեց, որ բոլորովին բաւականութիւն չըստացայ:

Իմ ոտներս երկար ժամանակ տակս ծալելուց թըմրեցին: Ես զարմացայ երբ իւրաքանչիւրիս առջևը գրին փոքրիկ սեղաններ, որոնց վրայ լցւած էր առանց կոթի գաւաթներ. այդ գաւաթները լիքն էին զանազան կերակուրներով: Ես շարած նայեցի իմ առջևի սեղանին

և սկսեցի մտածել թէ ինչպէս պէտք է սկսել ուտել, քանի որ ոչ սփսէ կար, ոչ գտալ և ոչ էլ սլատառաքաղ, ալլ դրանց փոխարէն, երևում էր միայն մի գոյգ մատիտների նման փայտեր: Իմ զարմանքս աւելացաւ այն ժամանակ, երբ իմ սեղանիս կողքին դրին մի աման եփւած բրինձ, մի կրակարան և մի քանի տեսակ թաց կերակուրներ: Ես ի հարկէ չըսկսեցի ուտել և սպասեցի տանտիրոջը: Իւրաքանչիւրը վերցնում էր աջ ձեռքով փայտիկները, իսկ ձախով մի որ և իցէ կերակուրի գաւաթ. կերակուրի ջուրը ուղղակի խմում էին գաւաթից, իսկ մսի կամ ուրիշ կերակուրների կտորները զարմանալի ճարպիկութեամբ փայտի կտորներով վերցնում էին և դնում բերան:

Կերակուրները, որոնք եփում են հէնց տեղն ու տեղը, իսկ բրինձը նրանց հացն է, շատ կերակուրներ համով են, իսկ մի քանիսները ուտել չի կարելի է. աղի փոխարէն նրանք գործ են ածում մանր կտրտած վարունգ: Ճապոնացիների գլխաւոր կերակուրն է ձուկ և բրինձ:

Ճապոնացի կանայք յոնքերը ածիլում են և ատամները սևացնում. այդ բանը ինձ սկզբում շատ զարմացրեց, բայց յետոյ բանից երևաց որ երբ աղջիկները մարդու են դնում, իբրեւ նշան հնազանդութեան իրանց ամուսնուն, ածիլում են յոնքերը և սևացնում ատամները:

Ստամոքսը սևացնելու այդ սովորութիւնը վաղուց ի վեր կար ճապոնիայում. թագաւորների մօտ ծառայողները բոլոր սլարտաւոր էին սևացնել իրանց ատամները. այժմ այդ չըկայ, իսկ կանայք դեռ ևս շարունակում են այդպէս անել:

Բնտանիքի մօր վրայ ընկած է մեծ ծանրութիւն. արեւելեան սովորութիւնները դեռ ևս չի վերցւել ճապո-

նիալից և դրա համար էլ մարդը դէպի կին վերաբերում է հպարտութեամբ և նրա հետ վարում է իբր աղախ-
նի հետ և դրա համար է որ ճապոնացի կինը շատ աշ-
խատելուց, շուտ է ծերանում և տգեղանում:

Ամենից լաւ ապրում են ճապոնիայում մանուկ-
ները: Ես կարծում եմ որ ոչ մի երկրի մէջ այդչափ չեն
պահպանում նրանց, որչափ ճապոնիայում:

Մի գրող մինչև իսկ ասում է, որ ճապոնիան մա-
նուկների դրախտն է: Հէնց որ ծնում է մանուկը, նա
շրջապատում է մեծ խնամքներով, ծնողները աշխա-
տում են, որ մանուկը լաց չը լինի և բոլորովին ազատ
լինի բոլոր ցաւերից և տանջանքներից, որովհետեւ, ա-
սում են նրանք, մանուկը դեռ ևս կեանքի մէջ շատ
զրկանքներ պիտի կրի:

Աշխարհիս երեսին ոչ մի տեղ չըկայ խաղալիքների
այնչափ խանութներ, որքան Ճապոնիայում. դուք ամեն
մի քայլում կըհանդիպէք մանկական հագուստներով,
խաղալիքներով լիք խանութների, ոչ միայն քաղաքնե-
րում, այլ և գիւղերում: Հազարաւոր առակներ և հե-
քիաթներ գիտեն հայրը և մայրը իրանց մանուկներին
զբաղեցնելու համար: Քաղաքի փողոցները լիքն են երե-
խաներով. նրանք ուրախ և զւարթ են և առանց վա-
խենալու, որ կարող են արգելք լինել կամ զգուցանել մէ-
կին, խաղում են փողոցներում ամեն տեսակ խաղեր:
Անցորդները չեն բարկանում, եթէ յանկարծ մանուկնե-
րի մի զւարթ խումբ փակէ իրանց ճանապարհը. նրանք
Ժպտելով անցնում են առանց խառնելու նրանց խաղը:
Եթէ մի որ և իցէ մանուկ փողոցի մէջ կանգնած Ժա-
մանակ վտանգի ենթարկւելու վրայ լինի, իւրաքանչիւր
անցորդ պարտք է համարում բռնել նրա ձեռքից, տա-
նել և մի անվտանգ տեղ դնել: Մանուկներից աղջիկ-
ները՝ երեսներին պուգրա քսած և շրթունքները ներ-

կած՝ վաղու՞մ են խաղալու փողոցներում խմբովին: Մանկական խաղերը ճապոնիայում շատ և շատ կան: Աստիճանաբար բոլոր այդ խաղերի հետ նրանք սովորում են կարգալ և զրել այնպէս, որ եօթ տարեկան հասակում նրանք արդէն գրում են և կարգում: Ճապոնիայում մի օրէնք կայ, որ արգելում է տգիտութիւնը. դրա համար էլ ճապոնիայում այնքան ուսումնարան կայ, որ չափ որ խաղալիքների խանութներ:

Ճապոնացիք երեք տեսակ զրեր ունեն, որոնցից ոչ մէկը միւսին նման չի. առաջինը կոչւում է *Կատակաշու*. դա ամենահասարակն է, ունի եօթանասուն ու մէկ խօսք, իւրաքանչիւր խօսքը մի նշանով է յայտնւում: Երկրորդը կոչւում է *խիրոտանա*, ունի քառասուն ու ութ խօսք. իսկ երրորդը *չինսկանն* է՝ ամենագիտարը, որի ամեն մի խօսքը մի նշան ունի իր համար: Չինական այլ ու բէնը ինսուն հազարից աւելի տառ ունի: Չրկայ մի մարդ կամ չինացի կամ ճապոնացի, որ լիովին գիտենար այդ տառերը, եթէ գտնւի մի մարդ, որ գիտէ քսան հազար տառ, նա ամենից գիտունն է: Քիչ առաջ մեռաւ ճապոնայի ուսաց դեսպանատան մի քարտուղարը, որ գիտէր քսան հազար տառ, դրա համար էլ շատ պատիւ ունէր ճապոնացոց մէջ:

Եօթ տարեկան հասակից մանուկները բոլորը ուսումնարան են գնում, իսկ ուսուցումը շատ ծանր է ընթանում. համարեա ամեն ժամ գրադումը ընդհատւում է ուրախ խաղերով: Մանուկները չեն համարձակւում ուսումնարանում կուել և մանաւանդ իրարու վատ խօսքեր ասել, վարժապետները սաստիկ ուշադրութիւն են դարձնում, որ նրանք մէկգմէկու հետ վարեն և խօսելու ժամանակ ձայները չբարձրացնեն: Կրթութեան այս ձևը լաւ հետեւանք է թողնում ճապոնացոց կեանքի վը-

րայ և զրա համար է, որ ցած դասակարգում չէք տեսնի վեճ և հայհոյանք:

Այս բոլոր լաւ յատկութիւններէ հետ միասին, ճապոնացիք ունին վատ յատկութիւններ ևս. նրանք զիտեն կեղծաւորել և ստախօսել ախպէս, որ շատ դժւար է ճապոնեիայում ճիշտ բան իմանալ:

Բացի զրանից ճապոնացիք ունին արեւելեան բնոււորութեան մի քանի վատ գծեր ևս, այսինքն վրէժխնդրութիւն և ծածկամտութիւն. կան շատ պատմութիւններ, որոնք ցոյց են տալիս, որ ճապոնացիք վրէժխնդրութեան համար՝ զոհում են ընտանիքը, կաթը և դիւբը: Իրանց լինաւորութեամբ շատ են նմանում կորսիկացիներին:

Բոլոր այս գծերի հետ պէտք է չըմուռնալ, որ ճապոնացիք սաստիկ սիրահար են թղթախաղին: Չընալելով որ կառավարութիւնը սաստիկ արգելել է այդ տեսակ խաղերը, այնու ամենայնիւ բոլորը՝ մեծ թէ փոքր, կին և մանուկ սաստիկ սիրում են խաղալ: Ես ճանաչում էի մի կին, որ երեք անգամ բանտարկւած լինելով թղթախաղի համար, այնու ամենայնիւ զեռ շարունակում էր խաղալ:

Փոյտադ. ՕՐ. ԵՂԻՍ. ԵՄԱՅԵԱՆ

Վերջը մեւս համարում.

Արասուններին արեհատական եղանակով գոնաւորելու մի միջոց:

Յայտնի է որ դեղձանիկը, երբ Քայէնի պղպեղով կրկերակրէի, կարմիր գոյն կըստանայ: Այս երեոյթը այսպէս է մեկնում Ստուերման՝ դերմանացի մեծանուն բնապատմաբանը. Քայէնի պղպեղը իր մէջը՝ բացի կարմիր ներկից՝ բովանդակում է նաեւ մի ուրիշ զօրաւոր տաքըր, այն է ճարպ: Գինու ոգով պղպեղն եռացնելով՝ եթէ երկու նիւթեր ցնդւեցին, պղպեղը թէն իր կարմիր գոյնը չի կորցնում, սակայն դեղձանիկը նոյնը ուտելով կարմիր գոյն չի ստանայ: Զարմանալին այն է, որ այսպէս եռալով միւս նիւթերից անջատած պղպեղն ուտելով՝ դեղձանիկը մի կարմիր գոյն կատանայ, եթէ պղպեղին մէջ մի քիչ ձէթ խառնուի: Ուրեմն սրանից հետեւում է որ ներկելու զօրութիւնը ճարպովում է, որ մինչև թոչուների փետուրը գնում մտնում

է: Եթէ ձիւնի պէս սպիտակ հաւքերն էլ Քայէնի պղպեղով սնանւին, մի դոց գոյն կըստանան, որ խոնաւ օրերում աւելի աչքի է զարնում՝ զօրանալով: Այսպիսի հաւքեր՝ անձրեւ գալուց մի քանի ժամ յառաջ իրանց գոյնը փոխում են: Սրանց ածած ձուերի դեղնուցը խիստ կարմրի է զարնում: Մալայեան կղզիների վրայ՝ ուր տարւայ մէջ այլ և այլ որոշեալ ժամանակներում այծամարդ են կերակրում, սովորութիւն կայ մի հաս լա տորոնով սնուցանելու: Այս նիւթով օրնանուղ այծամարդի ոսկորները կարմիր կլլինին: Մի քանի տարի առաջ Պ. Միլլէր անձամբ՝ Պօռնէօէ եկած այսպիսի պոնտուրեալ մի կմախք տեսած է հուսկաւոր կենդանաբան Պուրմայօտէրի մօտ: Սրանով յայտնւում է որ արեհատական եղանակաւ կենդանիներին գոյն տալու ձիւն վաղուց քաջ տեղեակ էին վայրենի ազգերը:

Հ Ա Ն Ն Ե Ր Ո Ւ Կ Ն Ե Ր

Առաջարկ. Գ. Ն. ԱԳԻԱՆԻ.

- 1, Ե՞րբ մարդը մարդուն՝ կէս մարդ է երեւում:
- 2, Երբ մի մարդը՝ մարդու, երկու մարդ է երեւում:
- 3, Ե՞րբ մի մարդ՝ սուր եռանկիւնի երեւոյթ կը կազմէ, երեք իրանի վրայ երեք գլուխ երեւցնելով:
- 4, Ե՞րբ երկու մարդիկ՝ իրարու երկ-երկու մարդ կերեւան:

Նախընթաց №№ 8—9-ի հանելուկի ըսցատրութիւնն է ԱԳԱՐԱԿ:

Ժամանակատր խմբ. բժշկապ. Գ.Ր. ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՅ (ԹԻՓԼԻՍԵՅԻ):
Հրատ. Տ. Նագարյան

Р. инбур

Բ Ա Յ Ի Ա Ծ Է

Ա Ր Ա Ջ Ի Կ Ա Յ 1892 Թ Ի Ա Կ Ա Ն Ի

ք ա ժ ա ն ք ր դ ա գ ր ու ք ի լ ն ք

ԱՅԵԻՔ

ա ա ն ն ք ո ր դ. ա ա ր ի

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ա Ջ Ա Ր Պ Ա Մ Ս Ա Պ Ր Ի

Տարեկան գինը պրեմիաներով 3 Բ.—28 ԿՈՊ.

և ա

„Տ Ե Ր Ա Ջ“

կ ր ո ո ր դ. ա ա ր ի

ԱՄՏԱՐԱՋԱՐԿ ԵԱՐԱԹԱԹԱՐԿ

Տարեկան գինը 6 Բ.

Մանրամասնությունները հետևեալ
համարում.

Հասցեն՝

Тифлисъ, Редакція „Агбюръ“ и „Таразъ“

Խմբագիր-հրատարակիչ Տ. Դավթարեան

Կը հրատարակի նոյն ուղղութեամբ, ծրագրով եւ նոյն աշխատակիցներն մշտնապէս լինեն:

ԱՂԵԻՐԻ ՏԱՄՆԱՄԵՆԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

Բաժանորդները կը ստանան

1. Մ. ԳՐԻԳՐԻ ԼՈՒԱՆՈՐԻՉ մկրտով է ծնուած թագաւորն, մի գեղեցիկ գրութիւն 44x62 սանտիմ. մեծութեամբ: Եւս պատկերը արտադրուած է վիճնայի Միքիթաիան վանքի ձեռքով:

2. ԽՐԻՍՏՈՅԱՆ ՀԱՅՐԻՐ ԺԱՅԻՆ ԿԱՌՈՒՆԵՐ, վաղիս լուսանկարիչ, 43 60 սանտիմ. մեծութեամբ:

3. ԳԵՂԱՊԵՏԱՌԱՊԻԱՆ ԱՐԿԻՄ, Մ. ԷՂԻՄԱՅԻՆ եւ շնորհալուս Կ. Վաղերիս:

4. ԿՈՎԿԱՍԻ ՐԱՅՐԱՆԳ, ուր մանրամասն նշանակուած կը լինին նոյնի վերաբերեալ գեղարք [49—55 սանտիմ. մեծութեամբ]:

5. ԲԱՅԻՅԻ ԳՐԵԱՆԸ ԹԱՂԱՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՈՒՆԵՅ ԳԵՂԱՊԵՏԱՌԱՊԻԱ:

6. ՆՐԱ ՄԱՅՐԸ ՎԵՐ, ԷՄԻՆԱ ՎԵՐՈՒՆԵՅ:

7. Պատկերադարձ ուղեցոյց Կովկասի:
8. Պատկերադարձ ուղեցոյց Կովկասեան հանքային ջրերի:
9. Մանկավարժական հաւաքածու:
10. Տառնամեակ Աղբիւրի:

Աղբիւրին եւ Տարազին միեւնոյն հասցեով բաժանորդ գրուողը ստանում է վերոյիշեալ 10 պարգիւն: Իսկ միայն Աղբիւր սնտուողը՝ վեց պրէմիա:

Աղագոյի բաժանորդագրութիւնն ոչ որից չի ընդունուում:

Հասցէն Тифлисъ. редакция „Агбюръ“

Իսկ արտասահմանից՝ Tiflis, (Caucase) rédaction de la revue AGBUR

Խմբ.-Հրատ. Տ. Նազարեան

Յիսուս օրհնում է հինգ նկանակը և ևրկու ձուկը (պատկեր)	
Հինգ հացը և ևրկու ձուկը	Աւետարան Յովհ. զԼ. Զ. 1—16
Գլխարկ [Գրօտից]	Յար. Թումանյանց
Դայլն և Աղւեսը	Կոճ
Վտակ (ոտամաւեր)	Գ. Ստեփանեան
Փոքրիկ պատկեր (Գրօտից)	Մրբ.
Ճապօնիա (Վերջ)	Փոխ. օր. Ն. Նսայեան
Սագաճաղիկ (Աղէքսնից)	Բ. Թ.
Գորտի և վարդի առակը (Գարշինից)	Թ.
Լուսանկարչութիւն, (պատմական տեղեկութիւն)	Ն.
Առագաստ (ևրգ նօտաներով).	
ՋԻԱՐՃԱԼԻԹ	
Հանելուկներ	Առաջարկ. Աղ.-ի
Խմբագրութեան կողմից	

Խմբագրութեան կողմից

Խնդրում ենք թէ ներկայ և թէ անցեալ տարիների
մեր թերթերի ըաժանորդագինք չը վճարողներին ըստ
հաճեն հասցնել խմբագրութեանս: